

Çağdaş Sanatta

'Saplantılı Emek Bilinci'

Zeliha Kayahan*

ÖZ

'Saplantılı emek bilinci' kavramı Beth Grabowski ve Bill Fick'in Baskı Resim kitabında Tara Donovan isimli sanatçının onlarca paket lastiğinin aynı şekle sokularak oluşturduğu baskı kalıbına istinaden kullandığı bir söylemdir. Bu söylem, son dönem çağdaş sanat içerisinde sıklıkla gördüğümüz tek bir birimden yola çıkılarak sayısı yüzlere hatta binlere ulaşan çoğaltmalar ile gerçekleştirilen çalışmalar için kullanılabilir en uygun söylemdir belki de. Her sanatçı kendi tarzını istediği malzeme yada teknik ile gerçekleştirme lüksüne sahiptir. Bu malzeme ve teknik çağın gelişen bilimsel yenilikleriyle değişir/dönüşür ve yeni olanı keşfeder. Geçmişte bir eserin sanatçı elinden çıkıyor olma durumu anlamlyken günümüzde sanat eserlerindeki önem fikre yüklenmiştir. Bu çalışma, her türlü hazır malzemenin kullanılabilirdiği, sanatçıların asistanlarının ortaya koyduğu eserler ile sergiler açtığı, galerilerin dışında her türlü açık alanın bir sergi mekanı gibi kullanılabilirdiği, izleyicinin sanatın içine dahil edildiği (ilişkisel sanat) bir sanat ortamında tek bir nesneye odaklı saplantılı (yada tutkulu) bir eda ile çalışan bu sanatçıların üretim tutumlarına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanatçı, Çağdaş Sanat, Emek Bilinci, Çoğaltma.

The 'Obsessive Effort Consciousness' in Contemporary Art

Zeliha Kayahan**

ABSTRACT

The 'Obsessive effort consciousness' concept is a discourse used by Beth Grabowski and Bill Fick in their book Printmaking, which is referred to printing block created by the artist Tara Donovan by turning tens of packages of rubber into the same shape. This discourse is maybe the most suitable one that could be used for the works performed by hundreds or even thousands of multiplication based on one single unit, which we often meet in the most recent contemporary art. Every artist has the luxury to perform his/her style with the material or technique he/she prefers. This material and technique changes/transforms with the developing scientific innovations of the age and discovers the new. While an artwork performed by an artist was significant in the past, the importance in artworks of today is attributed to the idea. This study focuses on production attitudes of such artists who work in a manner focused obsessively (or passionately) on one single object in an art environment where any type of ready material can be used, the assistants of artists open exhibitions with the artworks they perform, any kind of open space other than galleries can be used as an exhibition spot and spectators are included in the art (relational art).

Key Words: Art, Artist, Contemporary Art, Effort Consciousness, Multiplication.

* Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Sanat Bilimleri Bölümü, zelihakayahan@gmail.com

* Res. Asst. Gazi University Faculty of Fine Arts Basic Design Department, zelihakayahan@gmail.com

GİRİŞ

Albert Camus'a göre " sanat, hem coşma hem yadsıma işidir". Bu sebeplerdir ki, çağlar boyu okuduğumuz, yazdığımız, gördüğümüz ve üstüne konuştuğumuz tüm sanat konuları karşısını içinde barındırarak büyür, gelişir ve ilerler. Bu ilerlemede bireyin gelişimi ile sanatın ilerleme hareketi benzer yakınlıktadır. Amerikalı profesör Thomas Munro, Sanatlar ve Aralarındaki İlişkiler başlıklı kitabında sanat kavramının şu şekilde tanımlar; "kişiyi, giderek de toplumu duygusal, tinsel yönden etkileyebilecek dürtüleri sağlama becerisi" (Munro,1967). Bu beceriye sahip olan sanatçı onu kuşatan çevreden, çevre de sanatçının estetik perspektifinden etkilenir.

Bilimsel her bir yeniliğin sanatta karşılığını görmek mümkündür. Çünkü, "her yeni teknoloji eski teknolojiyi geliştirir ve dönüştürür" (Altay, 2003: 1213). Toplama baktığımızda yağlı boya, resim, fresk, emaye, mozaik, baskı, grafik, seramik, tunç, heykel vb. gibi üretim şekillerinin hepsi teknik gelişmenin sonuçlarıdır (Zeytin,2008:2). Elbette her toplumun yaşantısının getirileri o topluma özgüdür. "Bu nedenle Primitif dönemde bir Van Gogh yetişmez, Gotik çağda bir Marcel Duchamp çıkmaz ya da Bizans ikonografik sanatında bir Salvador Dali görülemezdi" (Ragoon,2009:177). Mevcut veriler ışığında kendisini var eden sanat her zaman geleceğe bir adım daha yakın olmuştur. Modern sanat içerisinde yer alan tüm sanat akımları teknolojik gelişmelerin ivme kazandığı ve yeni olanı ortaya koyma çabası içerisindeyken yaşanan iki büyük dünya savaşı ile bireyin sorgulama süreci başlamıştır. Bu sorgulamanın sonuçlarını 1960 sonrası sanatta gözlemlemek mümkündür. Pop art, Minimalizm ve Kavramsal Sanat ile geçmiş yerleşik kalıpların değişmesi gerektiği fikri ortaya koyulmaktadır. Groys'a göre (2000), bu dönemde "sanatta güncel olan, geçmişin gelenekleri ya da geleceğe dair planlar ile kesintiye uğramamış bir şimdiliğin ifadesidir". Sanatı etkileyen tüm bu dinamikler karşısında söyleyebiliriz ki çağdaş sanat gittikçe anlaşılması zor karmaşık bir yapıya bürünmektedir. Çağdaş biçimler, konular ve malzeme alışılmışın dışında tanımlanabilmekte ve sanatçının değişen yeni anlamını da güncel taşımaktadır. Ancak Yılmaz'a göre, bugün sanat yapıtı denen bir şey, yarın bu niteliğini pekâlâ kaybedebilir (2006:121). Çünkü çağdaş üretimler artık kalıcılık kaygısı gütmemektedir. Belli bir zaman dilimi içerisinde yapılabilen Performans Sanatı, çalışmaların izleyiciler ile birlikte gerçekleştirilip bozulmasına izin verilen İlişkisel Sanat gibi hareketler sanat eserinin düşünsel ve fiziksel yapısını sorgulamamıza sebep olmaktadır. Böyle bir sanat ortamında sanat bir taraftan çok bireyselken diğer taraftan izleyiciyi içine alan ve üretime sokan yapısıyla birlikte oldukça bütüncüdür.

Çok farklı malzeme ve teknik olanaklara sahip günümüz sanatçıları istedikleri akım yada hareketle kendi bireysel yorumlarını ortaya koymaktadırlar. Bunlardan biriside tek bir nesneye odaklı gerçekleştirilen çoğaltmalar ile ortaya konulan eserlerdir. Tek bir nesne minimalist bir çağrışımla bizde uyandırır da bu çalışmalarını tam anlamıyla minimalist bir eser olarak tanımlamak çokta doğru değildir. Binlerce çoğaltmanın yer aldığı bu çalışmalar sanatçının kendisi tarafından bazen ilişkisel sanat bazen de bir heykelsi yoruma dönüştürülmektedir.

The New York Times Yazarı Carol Kino'nun Küçük Şeylerin Dahisi (The Genius Of Fittle Things) olarak adlandırdığı Amerikalı sanatçı Tara Donovan, çalışmalarını sıradan objeleri sayısız miktarda bir araya getirerek oluşturmaktadır. 2008 yılında MacArtur kuruluşundan 500.000 dolarlık "Dahi" ödülünü kazanan Donovan, son 10 yılda devasa miktardaki sıradan üretim materyallerini (plastik, köpük bardak, kalem, katranlı kağıt) bir doğa harikası gibi duran heykelsi enstalasyonlara dönüştürme yeteneği ile dikkat çekmiştir (Kino,2008). Donovan'ın benzer birimlerin tekrarı ile kurduğu bu bütüncül yapıların değeri süreç içerisindeki sabrından gelmektedir. Titizlik, denge, bütünlük, dinamik gibi kavramlar Donovan'ın çalışmalarına bakıldığında ilk aklımıza gelenler olmaktadır.

Molesworth'a göre "her ikisinde modernizmin prensiplerinden gelişmiş olmasına rağmen çağdaş heykel çağdaş resimden farklılık gösterir" (2008: 54). Tıpkı Donovan'ın bir taraftan Minimalistlerden besleniyor olması diğer bir taraftansa onlardan ayrılıyor olması gibi. Çağdaş Sanat Enstitüsü (Institute of Contemporary Art) şef küratörü Nicholas Baume göre Tara'nın çalışmalarında Minimalist yaklaşımı sahiplenmektedir. Çalışmaları bir sistem yaratma üzerinedir, bir yapı kurma ve sonludan sonsuz olana uzanan birimlerin artarak tekrarlanmasıdır (Aktaran Kino, 2008). Molesworth ise çalışmasında Donovan'ın tamamen soyutlama ile ilgilenmediği görüşüyle onu Minimalistlerden tamamen ayırır. "Donovan'ın çalışma anlayışı düşünüldüğünde onu belirgin bir şekilde etkilemiş olan Minimalistlerden ayırabiliriz. Donovan'ın çalışmalarındaki resimsel elementler bizi boşluğa egemen olma ve yapıyı her yönden görmeye teşvik etmektedir" (Molesworth, 2008).

Fotoğraf 1-2: Tara Donovan, Untitled, 2014 , New York Pace Gallery.

<https://design-milk.com/millions-pieces-sculptures-tara-donovan/>

Donovan 2014 yılında New York Pace Gallery'de kartvizitlerden oluşan bir çalışmasını izleyiciyle buluşturur (Resim 1-2-3). Yaklaşık 4 metre uzunluğundaki bu yapı topluluğu minimal sadelikte ve basitlikteki bir malzemenin sayısız çoğaltımının sabır ve özen ile düzenlenip yapılandırılması ile oluşturulmuştur. Mekan içerisinde yeni bir esrarengiz alan oluşturan bu çalışma izleyeni etkilemekle

kalmıyor etrafında dolaştırırken izleyiciyi kuşatarak onu çevre algısından da koparmaktadır. Buda izleyiciye sanatın en güzel algılanma biçimlerinden birini sunmaktadır.

Tara Donovan'ın çalışması tek bir hazır nesneye odaklanırken İngiliz seramik sanatçısı Paul Cumins'in çalışması özgün bir nesneye odaklanır. İngiltere 2014 yılında I. Dünya Savaşı'na katılmasının 100. yılını anmak için Cumins ve sahne tasarımcısı Tom Piper tarafından hazırlanan bir enstalasyona ev sahipliği yapar. Kan, Toprakları ve Denizleri Kırmızıya Boyadı (Blood Swept Lands and Seas of Red) adlı enstalasyon, Ağustos 2014 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu projede 888,246 adet seramik gelincik ile Londra Kalesinin etrafı donatılır. Seramikten yapılmış olan her bir gelincik'in yapımı 3 gün sürmüştür. Toplamda 888 bin 246 adet gelincik'in her biri I. Dünya Savaşı'nda kaybedilen bir askeri temsil etmektedir. Bayhan'a göre, her bir gelincik sömürgeci askeri gücün çöküşünü simgelemektedir. Enstalasyonun geniş bir alana yayılıyor olması güçlü bir anma töreninin oluşturulmasını mümkün kılmıştır (Bayhan,2014) .

Fotoğraf 4-5: Paul Cumins ve Tom Piper,Kan, Toprakları ve Denizleri Kırmızıya Boyadı Enstalasyonundan görünüm, 2014, Londra Kalesi

<https://www.worldwanderingkiwi.com/2014/10/tower-of-london-poppies/>

<http://www.fubiz.net/2014/08/24/ceramic-poppies-in-tower-of-london/ceramic-poppies-in-tower-of-london1/>

Fotoğraf 6: Enstalasyonun Kuşbakışı Görüntüsü, 2014

<https://nhlifefree.com/2014/10/30/crowds-flock-to-admire-the-tower-of-london-sea-of-blood-red-poppies-one-of-them-is-mine/>

Fotoğraf 7: Paul Cumins

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2954247/Artist-created-poppy-installation-Tower-London-WW1-commemoration-reveals-received-death-threats-it.html>

Son yıllarda gerçekleştirmiş olduğu enstalasyonlar ile tanınmışlığı uluslararası ölçüğe uzanan Cumins'in çalışmaları estetik formların anlaşılmasını sağlarken bu yaklaşımla otoritelerinde saygınlığını elinde tutmaktadır (Cumins, 2017). Sanatçının ele aldığı birim gelinciktir. Her bir askere ithafen seçmiş olduğu bu kırmızı gelincikler sanatçının özgün biçimde şekillendirmiş olduğu bir formdur. Bu gelinciğin binlerce çoğaltılması ile oluşturulan enstalasyon birimden öte bütünüyle kendisini var eder. Kuşbakışı görsellerde gelincikler kırmızı devasa bir leke oluşturmaktadır. Malzeme doğası ile ince ve el işçiliği gerektiren bir alan olan seramik, kırılma ve çatlama gibi birçok dezavantaja sahiptir. Cumins'in seramik gelincik formunu böylesi çok sayıda üretmesi onun inatçı, sabırlı ve özenli bir ruh yapısını bize yansıtır. Sanatçı bu titiz emeğinin karşılığını çalışma sonundaki görsel güzellikteki tatmin duygusu ile alır.

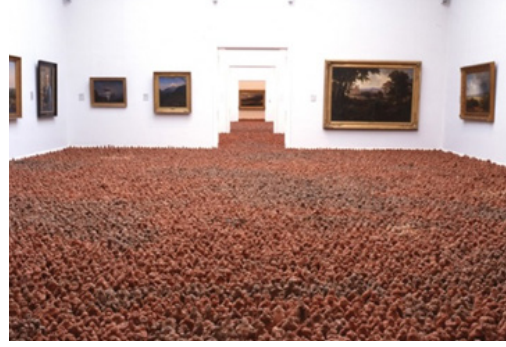
Piper'ın bu çalışmasının diğer bir özelliği de klasik sergileme mantığının dışına çıkarak eserini halk ile bütünleştirmesidir. Bizler günümüzde sanatçı ve izleyiciyi aynı üretime dahil eden çalışmaların bir çok örneğini görebilmekteyiz. Cummins bu çalışmasında (projenin bir anma olayını içermesi sebebiyle ilintili olarak) yer alan 888 bin 246 gelincigi enstalasyon sonunda satışını yapar. Tanesi 25 sterline satılan gelinciklerden elde edilecek geliri ise proje bitiminden sonra 6 farklı yardım kurumuna bağışlamayı planlamıştır. Böylece sanatın izleyiciyle bütünleşmesi algısına en iyi örneklerden birini gerçekleştirmiş olur böylece.

Çağımızın sanatçısının amacı bize içgüdüle-
rimize dayanarak, kendi benliğimizi buldurmak ve
üstün nitelikleri oldukları gibi göstermektir (Ersoy,
2002: 120). İzleyicinin kendi benliğini keşfetmesi ba-
kımından etkili çalışmalar üreten Anthony Gorm-
ley özgün insan formları ile bizi birey olma yolunda
farkındalığa sürükleyen bir heykeltıraştır. Gormley
yaptığı işle ilgili şunları söyler; "Sanatta görsel tep-
kinin tek iletişim kanallı ve objelerin tek tek öğeler
olarak algılanmasını sorguluyorum. Ben sanat nes-
nesi ile etrafındaki uzamı harekete geçirmek ve psi-
ko-fiziksel bir tepki yaratmak istiyorum" demektedir.
İngiliz sanatçı Gormley, eğitimini arkeoloji,
antropoloji ve sanat tarihi üzerine almıştır (Gormley, 2017). Yüksek lisansını ise heykel üzerine
yapan sanatçı 1994 yılında Turner Prize ödülünü almıştır. Tasarladığı insan figürleriyle; sanat, top-
lum ve çevre arasındaki ilişkileri metafiziksel ve politik açıdan incelemektedir. Farklı disiplinlere
olan yakınlığının üretimlerine yaptığı etki ile üzerinde durduğu kavramların insan ile olan ilişkisi
bizim onun çalışmalarına daha da yaklaşmamıza sebep olur. "Gormley'in ilgisi tüm zamanlarda
yaşamış olan veya yaşayan tüm insanlara yöneliktir ve insanlığın tüm boyutlarını kapsar. İnsa-
noğlunun bir kültürler bütünü ve sanatın bu bütünlüğü sağlamada önemli bir unsur olduğuna
inanır" (Eraldemir, 2010: 120). Gormley, Rönesans'tan günümüz Batı sanatına kadar olan süre içe-
risinde bedeninin insana ait duyguların anlatılma merkezi olduğunu çok iyi bilen sanatçılardandır
(Tekin, 2016: 89).

Gormley, 1994 yılında gerçekleştirdiği Field isimli enstalasyonunda (Resim 1,2,3) el ile oluşturul-
muş kilden yapılan küçük insan figürlerini kullanır. Sayısız çoğaltmanın yapıldığı bu figürler aynı yöne
bakar şekilde yerleştirilmiştir. Her biri el şekillen-
dirilmesi olan bu çalışmadaki gözle görülür farklı-
lıklar gerçekte de tüm insanların aynı biçime sahip
olsalar da farklı olmamalarına bir göndermedir as-
lında. Gormley bir anlamda kendi dünyasını yaratır.
Burada Gormley'nin yapıtındaki başlıca amaç, izle-
yiciyi objenin yerine koymaktır ki bu da heykelin
egemenlik alanını tasvir etmektedir (Tekin, 2016: 87).

Field birçok insanın bir araya gelerek bir avu-
cun içine sığabilecek kadar bir kil parçasıyla oluş-
turdukları binlerce küçük figürden oluşur. Bu figür-
ler hep birlikte gözlerini yerleştirildikleri mekânın
girişine doğru çevirerek izleyiciyle ürpertici bir
ilişki kurarlar. Hemen hepsi aynı bir elden ayrı bir
karakter olarak üretilmiştir. Buna karşın birbirine
benzeyen binlerce figürün bir araya gelmesiyle oluş-
muş devasa bir kalabalık gibi algılanırlar. Figürlere
yukarıdan bakmak zorunda bırakılan izleyicilerin
bu binlerce göz karşısında kendilerini son derece
özel hissetmeleri ile kocaman bir bütünün çok sıradan bir parçası olduklarını anımsamaları geri-
limli bir iletişime neden olur (Eraldemir,2010: 126)..

Fotoğraf 8: Anthony Gormley, Field-Installation of terracotta figures, (UK version) (1994) Tate Gallery

<https://mymodernmet.com/anthony-gormley-field/>

Fotoğraf 9-10: Anthony Gormley, Field (Ayrıntı), 1994.

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2135332/The-terracotta-warriors-Ilminster-40-000-clay-figures-Tudor-manor-house.html>

<http://www.ntsouthwest.co.uk/2012/04/anthony-gormleys-field-for-the-british-isles-arrives-at-barrington-court/>

Tek bir birimden yola çıkılarak yapılan çoğaltmalar sonucunda ortaya konulan eserler standart bir uğraşın ötesinde ısrarcı bir tutumu bize yansıtır. Eroğlu Modern Sanat isimli kitabında günümüzde heykel sanatının yeni perspektiflerine dair alt başlıklar sunmuştur. Bunlardan birisi de yığma/biriktirme işleridir. Eroğlu'na göre; yığma ve biriktirme çokluğa işaret etmektedir. Çokluk içinde birlik sağlanabiliyor mu? Birlik kavramının ne alımladığı ile ilgili olduğunu dolayısıyla bu tarz işlerin izleyicide bir anlam karmaşası yaratmadan kendisini kabul ettirebilmesinin o işin başarılı olduğunun işareti olduğu görüşündedir (Eroğlu, 2015: 398).

SONUÇ

Çağdaş sanat her türlü malzeme ve tekniğe açık, disiplinler arası bir karakteristiğe sahiptir. Bu sebeple günümüz sanatçılarının hareket alanlarında bu doğrultuda genişlemektedir. Kendi karakteristik yapılarına paralel üretimler ortaya koyan sanatçılar yeni ifade yolları keşfederek bireysel tarzlarını da yakalamış olmaktadır.

Bu makalede "saplantılı emek bilinci" söylemi sanatsal üretimlerini sabır ve emek kavramları üzerine gerçekleştirilen sanatçılar için söylenmiş ve üç farklı sanatçı çalışması üzerinden değerlendirilmiştir. Tara Donovan'ın basit biçimli denilebilecek kartlardan oluşturduğu yapıları, Antony Gormley'in küçük kilden yapılmış figürleri ve Paul Cumins'in bir anma çerçevesinden gerçekleştirdiği seramik gelinciklerin çoğaltmalarıyla gerçekleştirilen bu enstalasyonlar sanatta sabır, dirayet, çaba ve emek gibi kavramları sanatçının üretim tavırlarıyla sorgulamamıza sebep olmaktadır. Tam anlamıyla minimalist bir çalışma olduğu söylenemese de minimal yaklaşımları içinde barındıran, kavramsal sanat anlayışı içerisinde kendine yer edinmiş bu üretimler hem üretim şekli hem de görsel ihtişamı ile bizi etkiler.

Disiplinler arası yaklaşımların, geçmiş tüm sanat pratiklerinin ve uygulamaların, en güncel bilimsel yeniliklerin izlerini görmeye alıştığımız çağdaş sanat, yeni birçok üretimi bize sunmaktadır. Bu sanatın değişmesi/dönüşmesi için gerekli bir süreçtir. Bu süreç içerisinde değişen birey karakteristiği ile de yeni tavırda sanat üretimleri ortaya çıkması mümkün ve olağandır. Bu mümkünlük içerisinde çağdaş sanatçıların üretimlerini kendi karakteristik yapılarını yansıtacak tarz ile ortaya koydukları ve bu bağlamda kendi sınırlarını üretimleri üzerinden deneyimledikleri söylenebilir.

KAYNAKLAR

ALTAY, Derya (2003). Küresel Köyün Medyatik Mimarı: Marshall McLuhan, İstanbul: Su Yayınları.

BAYHAN, Bahar (2014). Londra Kalesi'ni Gelincikler Sardı. Erişim adresi: <http://www.arkitera.com/haber/22235/londra-kalesini-gelincikler-sardi>.

CUMİNS, Paul (2017). Kişisel Web Sitesi. Erişim adresi: <http://paulcumminsceramics.com/>

ERALDEMİR, Birnur (2010). Sanat Hayata Nasıl Bakar? Antony Gormley'in Eserleri Üzerinden Bir Açıklama, Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 1, Sayfa 115-131.

EROĞLU, Özkan (2015). Modern Sanat, İstanbul: Tekhne Yayınları.

ERSOY, Ayla (2002). Sanat Kavramlarına Giriş. İstanbul: Yorum Yayınları.

GORMLEY, Antony. (2017). Kişisel web Sitesi. Erişim adresi: [www. antonygormley.com](http://www.antonygormley.com)

GROYS, Boris (2009), Comrades of Time, Erişim adresi: <http://www.e-flux.com/journal/view/99>

KINO, Carol (2008, 23 September). The Genius of Fittle Things. The New York Times. Erişim adresi: <http://www.nytimes.com/2008/09/28/arts/design/28kino.html>

MOLESWORTH, Charles (2009). The Sculptures Of Tara Donovan: Fields And Figures. Skidmore College: Salmagundi, No:164/165, 51-58.

MUNRO, Thomas (1951). The Arts and Their Interrelations. New York: Liberal Arts Press.

RAGON, Michel (2009). Modern Sanat, İstanbul: Hayalbaz Kitap.

TEKİN, Orhan (2016). Antony Gormley'e Yakınlaşabilmek, İstanbul: İMÜ Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, s. 81-95.

YILMAZ, Mehmet (2006). Sanatçıları Okumak ya da Hayali Söyleşiler. Ankara: Ütopya Yayınevi.

ZEYTİN, Ç. (2008), Sanat Ve Çağdaş Teknolojiler: Yönelimlerin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.